



10.33537/sobild.2020.11.1.10

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 31-10-2019
Kabul edildiği tarih: 09-01-2020
Yayınlanma tarihi: 31.01.2020

Article Info

Date submitted: 31-10-2019
Date accepted: 09-01-2020
Date published: 31.01.2020

AKADEMİK BÜYÜK VERİ VE BİLİMSEL BİLGİ ÜRETİMİ: DERGİPARK ÖRNEĞİ

ACADEMIC BIG DATA AND SCIENTIFIC KNOWLEDGE PRODUCTION: THE CASE OF DERGİPARK

Halil Yasin TAMER

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri, Doktora Öğrencisi, halilytamer@gmail.com

Barış ÖVGÜN

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bovgun@gmail.com

Altuğ YALÇINTAŞ

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü, altug.yalcintas@politics.ankara.edu.tr

Anahtar sözcükler

Dergipark, büyük veri, akademik mülkiyet, veri yönetimi

Keywords

Dergipark, big data, academic property, data governance

Öz

Günümüzde veri ekonomisi olarak adlandırılan yeni teknoloji paradigmasının yol açtığı etkilerden biri, akademik yayıncılığın dönüşerek bilimsel bilgi üretim süreçlerini dijital hale getirmesidir. Bu süreçte, DergiPark projesi, akademik yayıncılık açısından olumlu etkilere yol açan bir reform olarak nitelendirilmelidir. Ancak, günümüzde bilimsel bilgi üretiminin bulut sistemleri üzerinden işlendiği, akademik metinlerin dijital platformlar aracılığıyla paylaşıldığı ve bu paylaşım süreçlerinin büyük veri araçlarıyla sürekli olarak analiz edilebildiği göz önüne alındığında, akademik mülkiyetin gerçekten kime ait olduğu sorusu dikkatle ele alınmalıdır. Biz de bu makalede şu soruya yanıt arıyoruz: Makale, kitap, proje metinleri ile konferans konuşmaları ve ders notlarından oluşan akademik eserlere ilişkin büyük verinin koruyuculuğu görevini kim üstlenmelidir? Türkiye özelinde bu sorulara verilecek cevaplar için dikkate alınması gereken ilk kurumun DergiPark projesi ve dolayısıyla TÜBİTAK-ULAKBİM olduğunu gözlemlemekteyiz. Ancak bu proje dolayısıyla ulusal olarak elde edeceğimiz birçok fayda aynı zamanda birçok riskin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, ortaya çıkan etki-faktör denklemi içinde ülkemizdeki akademik yayıncılığın unsurlarını masaya yatırmakta ve akademik yazının bugünü ile geleceğini tartışmaya açmaktadır.

Abstract

One of the consequences of the evolving data economy is the digitization of scientific knowledge production. DergiPark, a free and open digital repository that hosts Turkish academic journals publishing scientific articles, is a technological advancement that can improve the quality of academic publishing processes. However, we claim that DergiPark can cause severe risks for scientific knowledge production under conditions where data governance principles are not fixed and fully enforced.

Giriş

Günümüzde *veri ekonomisi* olarak adlandırılan (Birleşmiş Milletler 2019; Avrupa Birliği 2019) yeni teknoloji paradigmasının yol açtığı etkilerden biri, akademik yayıncılığın dönüşerek bilimsel bilgi üretim süreçlerini dijital hale getirmesidir. Bu çalışmada, üniversitelerde dijital dönüşüm başlığı altında incelenmesi gerektiğini düşündüğümüz *akademik büyük verinin*,

1. Bilimin icrasını internet temelli yazılımlara bağımlı hale getirmesine,
2. Bunun bir sonucu olarak araştırmacıların ortaya koyduğu bilimsel makale, kitap, ders notları ve konferanslar gibi ürünlerin mülkiyetinin dijital ortama taşınmasına ve
3. Bu eserlere ilişkin görüntülenme sayısı, atıf, kullanılan referans sayısı ve etki faktörü gibi verilere çeşitli platformlar tarafından ferdi mülkiyete dayalı fikri haklar (*proprietary rights*) çerçevesinde araştırmacılar ve okuyucular dışındaki bir dizi kurum ve kuruluş tarafından el konulmasına neden olduğunu savunuyoruz. En genel anlamda *datafication* adı verilen bu süreç (Mayer-Schönberger ve Cukier 2013: 73-97), üniversitelerde, akademik büyük veri biçimini almakta ve bu, aynı zamanda, akademik ürünlerin kaçınılmaz olarak bir takım veri tabanlarında depolanmasına yol açmaktadır. Bilimsel bilgi, bu sayede, yapay zeka ve makine öğrenmesi gibi büyük veri araçlarıyla işlenebilir ve yorumlanabilir hale gelmektedir.

Üniversitelerdeki dijital dönüşümün, ilk bakışta birbirini yadsıyor görünen, ancak gerçekte birbirinin devamı olan en az iki sonucu olduğunu gözlemlemekteyiz. İlk olarak, yeni teknolojiler, bilginin yayılmasını ve demokratikleşmesini görülmemiş bir hızla arttırmaktadır. Birçok yazarın tarihsel bağlamda ele aldığı ve geleceğine ilişkin öngörülerinde belirttiği gibi (örneğin: David 1998, 2004, 2008), açık erişim ve açık bilim, bugün, akademik yayıncılığın zirvesi haline gelmiş durumdadır. Günümüzde birçok kitap ve makale sadece dijital olarak yayımlanmakta ve bu yolla dağıtım, depolama ve ulaştırma masraflarından kaynaklı maliyetler minimize edilmektedir.

İkinci olarak, yine birçok yazarın gösterdiği gibi (örneğin: Mirowski ve Sent, 2007; Mirowski, 2018), dijitalleşme ve internet teknolojileri, yeni bir ticarileşme sürecinin kapısını aralamış durumdadır. Günümüzde, dijital akademik yayıncılık alanında faaliyet gösteren Elsevier, Pearson, Springer, Taylor and Francis gibi uluslararası şirketler, küresel ekonomide en yüksek kâr hadleriyle faaliyetlerine devam ediyor olmalarına rağmen, ticarileştirdikleri dergileri üniversitelere yüksek maliyetli bir şekilde pazarlamaktadır. (Bu konuda bkz.: *The Cost of Knowledge*, <http://thecostofknowledge.com>). Başka bir ifadeyle, akademiye dijital dönüşüm bir yandan bilginin demokratikleşmesini sağlarken diğer yandan bilgiye erişimin önüne ticari engeller koymaktadır. Veri ekonomisinin akademik bilgiye de sahip olması olanağının ortaya çıktığı bu süreçte ifade özgürlüğü,

özerklik, hakikat arayışı ve bilim etiği gibi idealler de bu metalaşma sürecinin bir parçası olarak dönüşmektedir (Yalçintaş, 2019).

Yirmi birinci yüzyıla girildiğinde, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, bilgi üretiminde kullanılan teknolojiler, dijital bağlamda bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçte, DergiPark projesi, akademik yayıncılık açısından olumlu etkilere yol açan bir reform olarak nitelendirilmelidir. Ancak, günümüzde bilimsel bilgi üretiminin bulut sistemleri üzerinden işlendiği, akademik metinlerin dijital platformlar aracılığıyla paylaşıldığı ve bu paylaşım süreçlerinin büyük veri araçlarıyla sürekli olarak analiz edilebildiği göz önüne alındığında, akademik mülkiyetin gerçekten kime ait olduğu sorusu dikkatle ele alınmalıdır. Biz de bu makalede şu soruya yanıt arıyoruz: *Makale, kitap, proje metinleri ile konferans konuşmaları ve ders notlarından oluşan akademik eserlere ilişkin büyük verinin koruyuculuğu görevini kim üstlenmelidir?* Türkiye özelinde bu sorulara verilecek cevaplar için dikkate alınması gereken ilk kurumun DergiPark projesi olduğunu gözlemlemekteyiz. Ancak bu proje dolayısıyla ulusal olarak elde edeceğimiz birçok fayda aynı zamanda birçok riskin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, ortaya çıkan etki-faktör denklemi içinde ülkemizdeki akademik yayıncılığın unsurlarını masaya yatırmakta ve akademik yazının bugünü ile geleceğini tartışmaya açmaktadır.

Açık erişim kavramının, dijitalleşme bağlamındaki yönü hakkında bize net mesajlar veren DergiPark projesinin etki analizini yapmaya çalıştığımız bu çalışmada TÜBİTAK-ULAKBİM bünyesinde faaliyette olan DergiPark proje ekibi ile görüşmeler yaptık. Ayrıca TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından hazırlanmış olan “Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi” (TÜBİTAK-ULAKBİM, 2015) ve DergiPark Proje ekibi tarafından hazırlanmış olan “DergiPark Kullanıcı Anket Raporu” (DergiPark, 2019b) ile sağlanan verileri kullanarak akademik büyük verinin Türkiye’ye özgü bu uygulamasına ilişkin dengeli bir değerlendirme sunmayı amaçladık. Çalışmamızın akademik yayıncılığın geleceğini dijital dönüşüm bağlamında tartışmaya açarak akademik büyük veri konusunda ülkemizde oluşan literatür eksikliğini doldurmaya katkı sağlayacağını umuyoruz.

Çalışmanın sonuç bölümünde, yönetim bilimlerinin bir alt dalı olarak düşündüğümüz veri yönetimine ilişkin bir takım saptamalara yer vermekteyiz. Her ne kadar, dijital akademik yayıncılık ve onun geleceği bilgi ve belge yönetimi çalışmalarının alanına giriyor gibi görünse de, kanaatimizce, DergiPark ve benzeri akademik veri tabanı oluşturma gayretleri ulusal bilim politikamızı şekillendirici bir özellik taşımaktadır. Bu özellik, DergiPark ve benzer projelerin ulusal bilim politikası bağlamı içerisinde ve ulusal çıkarlar gözetilerek yönetilmesini gerektirmektedir. Veri yönetimi, ülkemizin bilimsel anlamda alması gereken mesafelerin önceden belirlenmiş hedeflerle uyumlu bir plan çerçevesinde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır.

1. Akademik Büyük Veri ve Akademik Mülkiyet

Büyük veri ekonomisiyle karşımıza çıkan en önemli muğlaklık işlenmiş veri kavramının rolüne ilişkindir. İşlenmiş veri, günümüzde hemen hemen her üretim alanında başat hale gelmiş ve küredeki en değerli metaya dönüşmüştür. 1597'de Francis Bacon tarafından ilk defa dile getirilen ve bugüne kadar çeşitli bağlamlarda yeniden ve yeniden yorumlanan "bilgi gücüdür" sözünü göz önüne alırsak (Garcia, 2001), bu dönüşüm, bilginin üreticisi durumunda olanları (yani bilim insanlarını) ve bu metayı işleyenleri (yani veri analistlerini) birer *güç üreticisi* haline getirmiştir. Metalaşma ve enformatik gücün yükselişi, zetabaytlarca bilgiyi ilgilendiren bir konunun politik ve iktisadi açıdan tekrar ele alınmasını gerektirmektedir. Bu konu da, veri ekonomisinin temel unsurlarından olan veri yönetimi ve veri madenciliğini, eleştirel bir açıdan değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Konuya ilişkin en önemli husus bu gelişmelerin değerlendirilmesinin temelinde yatan sebebin, *bilginin yönetimi ve ekonomisi* ile bağlantılı bir *veri yönetimi* mekanizmasının ortaya konulmasıdır.

DergiPark projesi, yukarıda ifade edilen veri ekonomisinin akademiye (yani bilime) ait olan yüzü olarak değerlendirilmelidir. İçerisinde bulunduğumuz koşullar altında, büyük verinin bilimsel yüzü olan akademik büyük veri ulusal anlamda, DergiPark ile yakından ilişkili hatta eşdeğer görülebilir. Akademik mülkiyet ise, yine hukuki bağlamda akademik yayınların mülkiyet haklarını ifade eden bir kavramdır. DergiPark projesi, bizi, akademik büyük verinin elde edilmesi, işlenmesi ve erişimine izin verilmesi gibi konuları ilgilendiriyor olması nedeniyle akademik mülkiyet kavramını yeniden düşündürmeye yöneltmektedir. Bu durumun net bir şekilde analiz edilebilmesi için önce akademik büyük verinin ne olduğuna değineceğiz. Daha sonrasında, büyük veri ile akademik mülkiyetin kesişim noktası olan akademik büyük veriyi DergiPark bağlamı içerisinde aldığı şekliyle yeniden değerlendireceğiz.

Büyük veri, en genel anlamda, miktarı, çeşitliliği ve büyüme hızı kullandıkça artan veridir (Sağiroğlu ve Sinanç 2013). Örneğin, Google arama motorunu kullanarak, "Mülkiye" anahtar kelimesiyle bir arama yaptığınızı düşünelim. Geleneksel anlamda, bu aramayı yapan kişi Google'ın sunduğu hizmeti tüketen kişidir. Dolayısıyla, Google'ın sunduğu arama sonuçlarının birer tüketim malı olması beklenir. Ancak Google arama sonuçları geleneksel anlamda bir meta değildir. Bunun sebebi, Google'ın arama motoru yazılımının her arama sonrasında arama yapan kişiden elde ettiği verileri biriktirmesi ve işlemesidir. Başka bir ifadeyle, büyük veri adını verdiğimiz meta miktarı tüketildikçe artmaktadır. Öyleyse, büyük verinin üretimi ile tüketimi süreçleri bir bütündür ve aynı süreçlerdir. Büyük verinin tüketilmesiyle, verinin miktarı da artar.

Akademik büyük veri ise, benzer şekilde, akademik bilgi üretim süreçleri sonucunda ortaya çıkan ve miktarı, çeşitliliği ve büyüme hızı kullandıkça artan veridir. Örneğin, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nde yayımlanan bir makale okunduğunda, o makalenin okuyuculara (ya da "üketicilere" bkz.: Ritzer ve Jurgenson 2010) sunulan miktarında bir azalma

olmaz. ("Üketicisi," *prosumer* ve "üketim," *prosumption* kavramları ile ilgi olarak bkz.: Ritzer ve Jurgenson 2010.) Tam tersine, her indirilme, atf ve yeniden yayımlanma sürecinde söz konusu makaleye ilişkin verilerin miktarı, çeşitliliği ve büyüme hızları artar. Söz konusu verinin boyutu çok büyük olduğu ve sürekli olarak büyüme eğilimi içerisinde olduğu için (akademik) büyük verinin işlenebilmesi için yeni yazılımların ve geleneksel olmayan istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına gerek vardır. Ülkemizdeki bilim politikasını yönlendirme amacı güden TÜBİTAK-ULAKBİM ve DergiPark'ın sahipliğindeki akademik büyük veri, bu metanın özelliklerinden ötürü, bilgi üretim sürecine dahil olan araştırmacıların sayısı ve bu araştırmacıların DergiPark'ı kullanma sıklıkları arttıkça artmaktadır (Bkz. DergiPark, 2019a).

Maalesef, bilimin icrasıyla ortaya çıkan sonuçların yani bilimsel literatürün yol açtığı haklardan olan fikri mülkiyet haklarının neleri içerdiği konusu araştırmacılar arasında sıklıkla tartışılan bir konu başlığı değildir. Oysa araştırmacıların ortaya çıkardığı makale, kitap, proje, kuram ve icatlar kadar tüm bunlara ait olan veriler, bilimsel literatürün asli bir parçasıdır. Dolayısıyla, fikri mülkiyet hakları korumasında olan "eser," genel kabulün ve dar anlamda fikri mülkiyet hukukunun (yani FSEK ve ilgili mevzuatın) doğrudan ilgi alanına girmemektedir. Oysa, makale, kitap, proje, kuram ve icatlar gibi bunlara ait veriler de basit bir fikirden başlayan ve icra eden araştırmacı tarafından bir ürüne dönüşüncüye kadar bilimsel bilgi üretim sürecinin bir parçası olarak ele alınmalıdır. Başka bir ifadeyle, akademik mülkiyet, yalnızca, tecessüm etmiş fikri eserlere indirgenmeyecek kadar kapsamlı bir konudur.

Akademik mülkiyet, fikri mülkiyet haklarından bağımsız bir biçimde düşünülemez bir olgudur. Ancak, günümüze gelinceye kadar, akademik mülkiyetin fikri mülkiyetten ne şekilde farklılaştığı konusunda kapsamlı ve tatmin edici bir literatür ortaya çıkmamıştır. Konuyu ele alan çalışmaların bazılarında göze çarpan husus, akademik mülkiyetin bilimsel icra olarak nitelendirilmesi ve akademik esere (makale, tez, bilimsel kitap, proje vb.) ait hakların bütününe kapsamıdır. Gerçekten de, akademik mülkiyet, fikri mülkiyete dahil edilmiş olan unsurların tamamını kapsayan ve belirli bir bilimselliğe sahip olan çalışmalara ait verilerin üretilmesinden kaynaklanan mülkiyet haklarının tamamını ifade etmektedir (McSherry, 2001). Fikri mülkiyet ile akademik mülkiyet kavramlarının farklılıklarını şu şekilde tablolştürmek mümkündür:

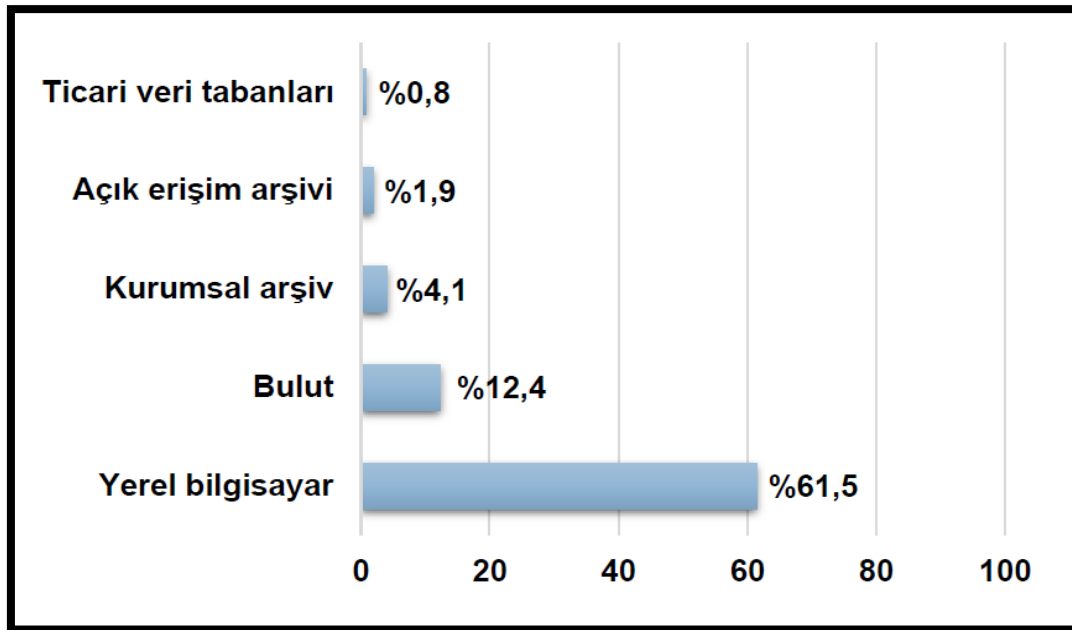
Tablo 1: Fikri Mülkiyet-Akademik Mülkiyet Karşılaştırması

FİKRİ MÜLKİYET	AKADEMİK MÜLKİYET
Telif hakları	Atıf ve Bilimsel Veri Tabanına İlişkin Haklar
Patentler	Bilimsel İcatlara İlişkin Tartışma Ve Yayımlanmayan Veriler
Markalar	Üniversite ve Araştırmacıya Özgün Niteliği Haiz Üretimler
Endüstriyel tasarımlar	Bilimsel Projeler Vasıtasıyla Elde Edilen Ancak Üretimi Yapılmayan Tasarımlar
Coğrafi işaretler	Tescilli Yöresel-Bölgesel Ürünlere İlişkin Tez ve Akademik Çalışmalar

Kaynak: WIPO, 2019; McSherry, 2001¹

Bugün, araştırmacılar, açık erişim ve e-dergicilik yoluyla akademik eserlere online ortamda ulaşabilmektedirler. Aynı teknolojiler, diğer taraftan, bu eserlerin araştırmacılar tarafından kullanılmasıyla üretilen verilerin de online ortama servis edilebilmesini mümkün kılmaktadır. Ancak, ferdi mülkiyete tabi fikri haklar (*proprietary rights*) ile ilgili olan bu verilerin online

ortama servis edilip, edilmemesi konusu da bir ahlaki ve hukuki ikilem yaratmaktadır. Öyle ki, bazı araştırmacılar bu verilerin yayımlanmasına tarafken, diğer bazıları (özellikle de ticari yayınevleri) bu verilerin yayımlanmasına karşı bir tutum takınmaktadır. Fakat bu ayrımın henüz tam anlamıyla keskinleşmediği ve makalelerin açık erişime sunulması ile verilerin saklanma yerleri arasında bir paralellik olmadığı Tablo-2'de net bir biçimde ortaya konulmaktadır.

Tablo 2: Türkiye'deki Akademisyenlerin Üretilen/Kullanılan Verileri Saklama Yerleri

Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2018), Araştırma Verilerinin Yönetimi Anketi Raporu (Haz: APERTA-TÜBİTAK Açık Arşivi)

¹ Bahsi geçen kaynaklardan yalnızca fikri mülkiyet sınıflandırması ve akademik mülkiyet kavramı alınmıştır. İlgili benzerlik ağının kurgulanması tamamen yazarlara aittir.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere ülkemizdeki akademisyenlerin hem ürettikleri, hem de kullandıkları verileri yine kendi şahsi bilgisayarlarında (lokal-kurumdaki şahsi bilgisayarlar da dahil) saklamaktadırlar. Buradan, TÜBİTAK-ULAKBİM tarafında başlatılan APERTA projesi yani “Açık Verinin Yaygınlaştırılması” projesinin (TÜBİTAK-ULAKBİM, 2018), henüz etkilerinin yoğunlaşmadığı sonucuna ulaşmaktayız.

Ülkemizdeki bilim insanlarının akademik mülkiyet kavramına dair algılarını ifade etmesi bağlamında yukarıdaki grafik oldukça net bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bilim insanlarının kendi ürettikleri eserleri yine kendileri saklamayı tercih etmekte ve böylece bilimsel icra, üretilmesi muhtemel veriler bağlamında, ferdi mülkiyete tabi kalmaya devam etmektedir (McSherry, 2001). Bu noktada özellikle vurgulanması gereken husus, akademik mülkiyetin bireyselliği konusu değil; bilim insanlarının kendi ürettikleri veriyi paylaşmak konusunda tereddüt yaşamalarıdır.

2. Açık Erişim

Açık erişim kavramının temelinde, akademik metinlere ulaşmada hiçbir ticari ve teknik engelin olmaması ve herkesin eserlere özgür ve bedava erişebileceği serbestleştirilmiş bir yayıncılık anlayışı yatar. Açık erişime dair uluslararası alandaki ilk kapsamlı çalışma 2001 yılında düzenlenen “Budapeşte Açık Erişim İnisyatifi” tarafından yürütülen çalışmadır (Delfanti, 2013: 7). Bu inisiyatifte açık erişim kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır;

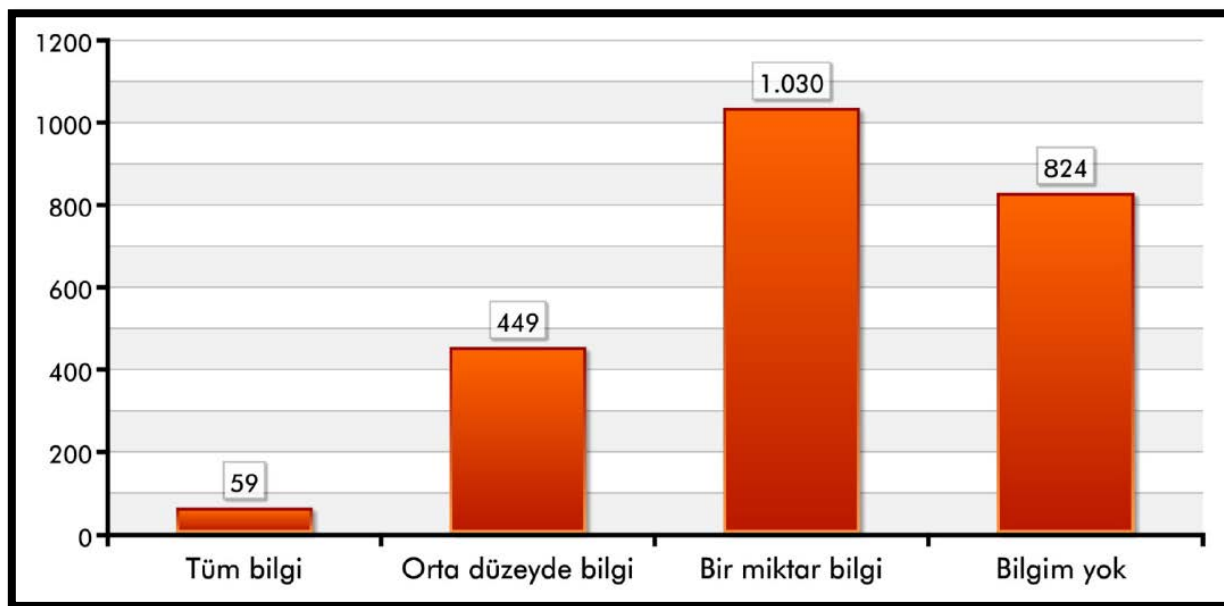
Eski bir gelenek ile yeni bir teknolojinin daha önce görülmemiş bir amaçla, yani kamu yararını sağlamak amacıyla birleştiği bir ortamdır. Bu eski gelenek, bilim adamlarının araştırma sonuçlarını, bilgi uğruna herhangi bir ücret ödemediği akademik dergilerde yayınlama isteğidir. Yeni teknoloji olan internet ise, kamu yararını hakemli dergi literatürünün dünya çapındaki elektronik dağıtımını ve tüm bilim insanlarına, öğrencilere ve bilime adanmış ömürlere hak ettikleri erişimi, tamamen ücretsiz ve sınırsız şekilde sağlayarak açık erişimi oluşturmaktadır (Budapest Open Access Initiative, 2001).

Açık erişim uygulamalarında son yıllarda iki farklı metodun öne çıktığı görülmektedir: Bunlardan ilki; “kendi kendine arşivleme sistemi olarak bilinen ve yazarın hakemli yayınının dijital bir örneğini sisteme ilişkin kurumsal arşivde sakladığı metod olan Yeşil Yol Açık Erişim” sistemidir. Yeşil Açık Erişim sisteminde, eser sahibi eserini okuyucuya dijital bir platform aracılığıyla bedelsiz olarak sunar. Bu ticari olmayan bir faaliyettir. Yani ortaya kâr çıkmaz. Eser sahibi ve okuyucu arasında sadece entelektüel bir ilişki vardır. Bunun alternatifi olan

ve ticari yayınevleri tarafından desteklenen Altın Açık Erişim sisteminde ise, “*ticari yayıncılar yazarın eserini yazardan aldığı bedel karşılığında okuyucuya bedava sunar.*” Altın Açık Erişim sistemi ticari bir faaliyettir ve ortaya çıkan kârın kaynağı yazarın ya da yazarın bağlı olduğu kurumun ödediği bedeldir. Yani yazar hem ortaya bir ürün çıkarmakta hem de bu ürünün okuyucuya ulaşabilmesi için ticari yayıncıya bir bedel ödemektedir. Her iki sistemde de yazarın ticari ve ahlaki hakları korunur. (Odabaş ve Odabaş, 2012: 359; Açık Erişim, 2019).

Açık erişim, TÜBİTAK-ULAKBİM’e göre, “*Bilimsel literatürün internet aracılığıyla finansal, yasal ve teknik bariyerler olmaksızın erişilebilir, okunabilir, kaydedilebilir, kopyalanabilir, yazdırılabilir, taranabilir, tam metne bağlantı verilebilir, dinlenebilir, yazılıma veri olarak aktarılabilir ve her türlü yasal amaç için kullanılabilir olması*” şeklinde tanımlanmaktadır (TÜBİTAK-ULAKBİM, 2019). Açık erişim kavramı, açık kaynak kavramıyla bağlamsal olarak birlikte incelenmesine karşın, çalışmanın fikri mülkiyete atıfta bulunması sebebiyle ve akademik yayıncılıkta daha yoğun kullanıldığı için açık erişim nitelendirmesinin kullanılması daha doğru bulunmuştur (Bkz. Vicente-Saez, 2018; OpenAIRE, 2019a). Açık kaynak kavramı, “doğası gereği, ticari yayıncının tekelinden bağımsız bir şekilde, bilginin erişiminin özgür ve bedava sunulması” şeklinde tanımlanmaktadır. Gerek açık kaynak, gerekse açık erişim nitelendirmeleri oldukça yeni kavramlardır. Açık kaynak terimi ilk olarak 1998 yılında, California’da Netscape internet tarayıcısının kaynak kodlarının herkes için erişime açıldığının ilan edildiği bir oturum sırasında Christine Peterson tarafından ortaya atılmıştır (Open Source Initiative, 2018). Söz konusu bu felsefenin temelleri Aydınlanma Çağı’na kadar götürülebilmesine karşın dijital çağın bir gerekliliği olduğu vurgulanmıştır. Aydınlanma Çağı’ndaki bilim insanlarının bilimsel üretimlerini birbirleriyle paylaşması ve gelen geribildirimlere göre metinleriyle çalışmalarını düzenlemeleri esasında açık bilimin en salt kökenlerini oluşturduğu iddia edilmektedir. Gelecekte birçok dijital ortamın bünyesinde, özellikle Web 2.0 platformları yaygınlaştıkça, açık kaynak kullanımı da yaygınlaşacaktır. Böylelikle bilimsel bilgi üretimi yeniden tasarlanmış olan yeni bir yaklaşıma kavuşacak ve bilimin yeniden keşfi süreci hız kazanacaktır (Nielsen, 2012).

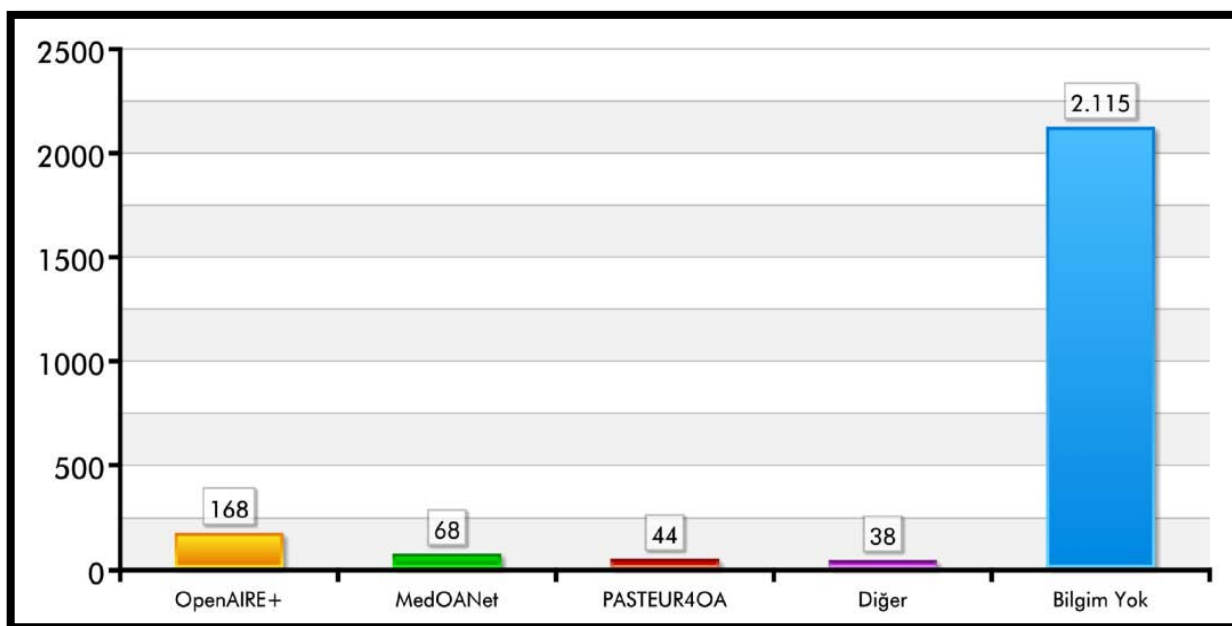
Açık erişim kavramının beraberinde getirdiği açık bilim kavramının, ülkemizdeki yansımalarına bakıldığında, henüz net bir fikir birliği sağlanmadığı görülmektedir. Bu noktada TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından uygulanan “Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi”nin incelenmesi ve ülkemizdeki bilim insanlarının bahsi geçen konuya ilişkin yaklaşımlarının irdelenmesi önem teşkil etmektedir. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere ülkemizdeki bilim insanlarının açık bilim anlayışını, henüz net bir şekilde özümsemediği ve bu anlayışa ilişkin bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu görülmektedir (TÜBİTAK-ULAKBİM, 2015).

Tablo 3: Ülkemizdeki Araştırmacıların Açık Bilime İlişkin Bilgi Düzeyleri (Kişi bazında)

Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2015), Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi (Haz: Fatma Başar)

Ülkemizde tam anlamıyla bir açık erişim kültürü yerleşmemiş olsa da açık erişim ve açık bilimin küreselleşmeye başlamasının tam anlamıyla kavranmadığı da bir gerçektir. TÜBİTAK-ULAKBİM'in gerçekleştirdiği çalışmaların ve projelerin açık erişim konusunda yeterli olup olmadığı konusu da bir soru

işareti yaratmakta ve ülkemizdeki araştırmacıların açık erişime dair bilgi düzeylerinin yanı sıra, küresel açık erişim portallarının kullanım düzeylerini sorgulamaktadır. Bu sorgulamanın bıraktığı boşlukta bulunan husus ise bahsi geçen açık erişim portallarının bilimin icrasında kullanılması bir tarafa, onlara dair bilgi düzeylerinin dahi sorgulanması gerektiğidir.

Tablo 4: Ülkemizdeki Araştırmacıların AB'nin Açık Erişim portallarına ilişkin bilgi düzeyleri (Kişi bazında)

Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2015), Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi (Haz: Fatma Başar)

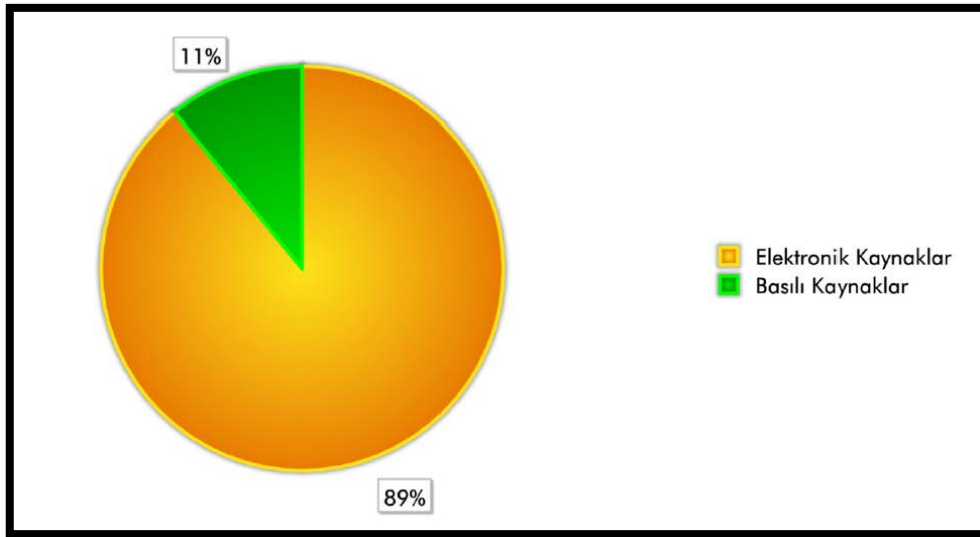
Yukarıdaki tablo da görüldüğü üzere ülkemizdeki akademisyenlerin/araştırmacıların Avrupa Birliği tarafından oluşturulmuş olan açık erişim portallarına dair ilgisinin zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Kaynak olarak kullanılan TÜBİTAK-ULAKBİM'in gerçekleştirdiği "Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi" çalışmasının 2015 yılında yapılmış olmasına karşın, günümüze geldiğimizde de durumun çok farklı olmadığı düşünülmektedir (TÜBİTAK-ULAKBİM, 2015: 2).

3. Açık Erişimli Dergiler

Açık erişim yayınları, çevrimiçi görüntüleme ve dosya indirme ile çevrimdışı görüntülenebilen, ücretsiz ve çoğunlukla fikri mülkiyet ve lisans anlaşmalarından muaf olabilen dergilerdir. Bu dergilerin bir kısmı katılım sözleşmelerine ve o sözleşmelerin gerektirdiği sınırlamalara tabi olan yayınları içeren dijital akademik dergilerdir. Bu yayınlar, dijital ortam aracılığıyla yazarın ya da telif hakkı sahibinin onayı ile servis edilmektedir. Açık erişimli dergileri, yalnızca akademik metin yazarları değil, aynı zamanda, dergilerin editörü ve hakemleri de herhangi bir ücret talep etmeden desteklemektedir. Açık

erişim yayınları, geleneksel basılı yayınlara göre, kağıt israfı, kırtasiyecilik, basım-yayımlama gibi maliyetlerden irak olmasına rağmen, bu durum onların hiçbir maliyeti olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu noktada vurgulanması gereken husus, dijital ortama servis etmenin ve gerekli altyapı ile teknik desteğin (dergi yönetim sistemleri/yazılımları) oluşturulmasıdır (Atılğan, 2006). E-Akademik dergilerin maliyetleri genellikle dergi yönetim sistemi çalışanlarının ücretleri ile yazılım ve işletme maliyetlerinden oluşur (Van Noorden, 2013). Bu konu DergiPark projesi özelinde düşünüldüğünde, projenin maliyet açısından yazılım temelli bir mali külfeti olduğu dijitalleşmenin bir gereği olarak düşünülmekte ve bu ihtiyacın TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından giderileceği ifade edilmektedir. DergiPark proje ekibinden alınan bilgilere göre, DergiPark projesinin mutfağa geçilmeden önceki ihtiyaçları ve finansmanı için gerekli kaynaklar, "T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'ndan" karşılanmaktadır.² Ayrıca, yazılım kaynaklı maliyetlerin aşılabilmesi için, TÜBİTAK-ULAKBİM'in anlaşmalı olduğu yazılım şirketlerinden de teknik destek sağlanarak kaynak sorunu aşılmaktadır (DergiPark, 2019a).

Tablo-5: Türkiye'deki Akademisyenlerin Araştırmalarında Kullandıkları Kaynakların Türü



Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2015), Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi (Haz: Fatma Başar)

Ülkemizdeki araştırmacıların bilimin icrası sürecinde dijital dönüşüme uygun biçimde elektronik (dijital) kaynakları ne denli kullandığı Tablo-5'de net bir şekilde görülmektedir. Tablo geleceğe ilişkin bir tahmin

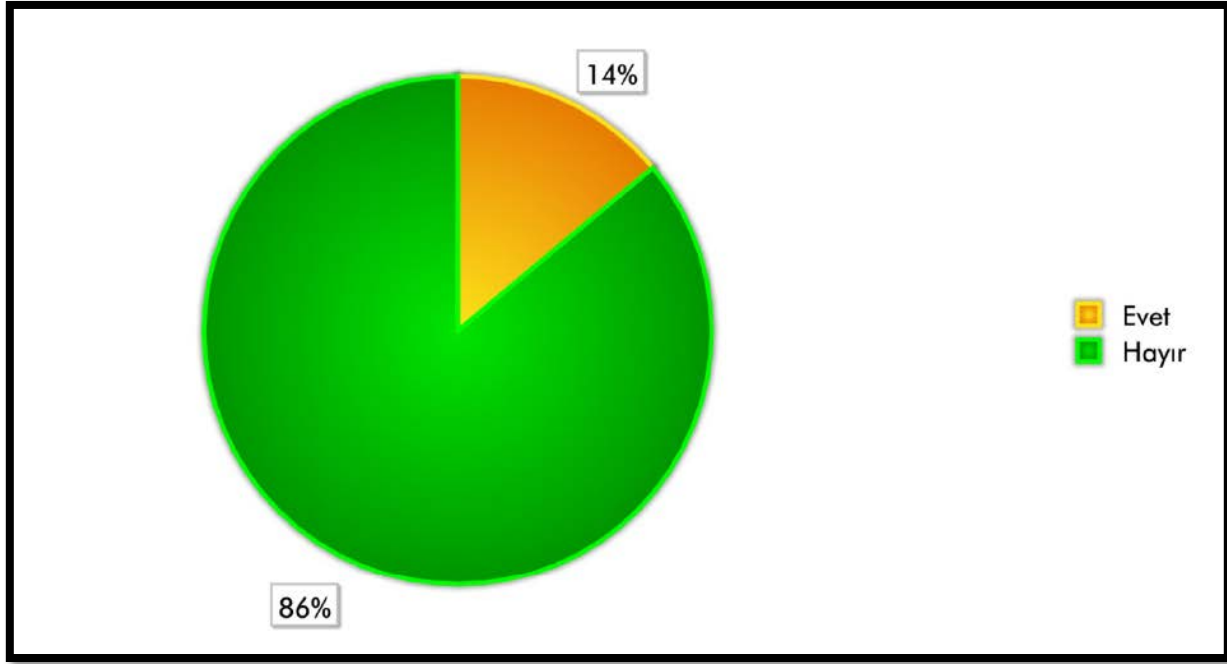
yapmamıza yardımcı olmakta ve gelecekte bu oranın daha da yükseleceği ve neredeyse tamamen elektronik (dijital) kaynaklı olacağı tahmin edilmektedir (OpenAIRE, 2019a).

² DergiPark Projesi, TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından gerçekleştirilen bir proje olması ve TÜBİTAK-ULAKBİM'in de doğrudan doğruya T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olması sebebiyle bütçe aktarımı, bakanlıklara bütçe aktaran başkanlık olan T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'ndan yapılmaktadır. İlgili kaynak için; bkz. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/10/2020_Yili_Merkezi_Yonetim_Butce_Kanunu_Teklifi_ve_Bagli_Cetveller-1.pdf.

Açık erişim yaklaşımı, temelinde barındırdığı “Free Science (Açık Bilim)” anlayışının bir eseri olarak süregelmekte ve küresel ortamda hızla yaygınlaşmaktadır. Bilim icra edilen her yerde bu durumun yansımalarını görmek mümkün iken, özellikle Avrupa Birliği tarafından başlatılan projelerin açık erişim

konusundaki ilerlemeyi gözler önüne serdiği ve açık erişimin bilimin geleceği olduğu hususunda Avrupa çapında bir fikir birliğine doğru gidildiği öngörülmektedir. Avrupa Birliği tarafından ortaya atılan Ufuk 2020 Programı'na ilişkin ülkemizdeki araştırmacıların algı ve bilgi düzeyleri aşağıdaki tablo ile gösterilmektedir.

Tablo 6:Türkiye'deki Akademisyenlerin AB Ufuk 2020 Programı Kapsamındaki Projelere Ait Yapılacak Yayınların Hepsinde Açık Erişim Zorunluluğu Bulunduğuna Dair Bilgi Düzeyleri



Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2015), Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi (Haz: Fatma Başar)

Türkiye’de araştırmalarda bulunmakta olan bilim insanlarının, Avrupa Birliği tarafından ortaya konan Ufuk (Horizon) 2020 bilim programı kapsamındaki bilimsel araştırma projelerinde açık erişimin bir zorunluluk haline getirildiği ve daha genel bir ifadeyle açık erişimin Avrupa’daki akademik yayıncılığın geleceği olacağına dair bilgi düzeyi oldukça düşük bir oranda kalmaktadır. Bu duruma binaen, Türk Akademisinin henüz açık erişim konusunda yeteri kadar farkında olmadığı görülmekte ve Web of Science ile özgür bilim kavramlarının paralel bir düzeye geleceğine dair öngörüsü olanların azınlıkta kaldığı görülmektedir. Sonuç olarak açık erişim, bilimin kaçınılmaz olan ulaşım noktalarından biri haline gelmektedir.

Küresel dijital dönüşümden nasibini alan akademinin/bilimin günümüzde geldiği durum, akademik dergilerin online ortama servis edilmesi ve bilime (ve bilimsel verilere) ulaşılabilirliğin artmasını sağlayabilmektedir. Dijital ortama servis edilen akademik dergi ve verilerin bilime sağladığı birçok katkı mevcuttur. Bunlar görünürlük, küresel erişim ölçeği, hızlı yayınlanma, saydamlık, güncellik, yazar ile okuyucuya kolaylık sağlanması ve okuyucunun (araştırmacıların) anında erişimidir. E-dergiciliğin belirtilen bu özelliklerine ek olarak akademik yayıncılık bazlı birtakım spesifik özellikleri de sağladığı ifade edilmektedir. Bunlar (Çelik ve Buğan, 2013):

- Akademik metin (Özellikle makale) alıntılama-atıf sisteminin kolaylaşması
- Dijital ortamdaki arama motorları (DergiPark arama motoru dahil) ile araştırma verilerine/makalelere kolay ulaşım ve görünürlük sağlanması
- Depolamanın dijital ortamdaki imkânlar sayesinde kolaylaşması
- Renkli baskıların maliyeti çok yüksek iken e-dergide maliyetin yazılım kaynaklarına indirgenmiş olması
- Yayın, makale erişim ve atıf istatistiklerini izlenebilir kılması
- Yeni yayıncılık yöntemlerine fırsat sağlaması
- Açık Dergi Sistemleri (Yayın, Hakemlik ve Editörlüğün açık olduğu sistem)
- Hiper-makaleler (Videolu, otolinkli, online referanslı, veri tabanlı makaleler)

TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından gerçekleştirilen projelerin kapsamı ve temel amaçları düşünüldüğünde ortaya çıkan sonuç, ülkemizdeki bilim politikasının şekillendirilmesi, ülkemizin küresel bilime entegrasyonu ve dijitalleşmenin sağlanması olarak görülmektedir. Bu çalışmada irdelenebilecek sayısız TÜBİTAK-ULAKBİM projesinin varlığı mevcut olmasına karşın, ülkemizdeki bilim icrasını en derinden sarsan projenin şüphesiz DergiPark olduğu ifade edilebilir.

4. Vaka Analizi: DergiPark

DergiPark projesi, proje ekibinin ³ ifadesiyle Türkiye'deki akademik dergilerin şemsiyesidir. DergiPark web sitesinde de yer alan tanımıyla “dergilerin elektronik ortamda yönetilmesini sağlayan bir alt yapı hizmetidir.” DergiPark alanında tek olmasına karşın farklı alanlardan benzeri çatı (portal) hizmetleriyle basitçe bir karşılaştırma yapılmasıyla “DergiPark projesinin ne olduğu” sorusuna yanıt daha net verilebilecektir. DergiPark projesini, e-Devlet portalı ile kıyaslamak mümkündür. Bunun sebebi her ikisinin de farklı farklı noktalardan (kurumlar ve akademik dergiler) aldıkları veriyi tek bir çatı altında toplaması, veri kanallarının işletilmesi için yönetim bilgi sistemlerine alt yapı sunması ve kendine has bir arama sekmesine sahip olmasıdır. Ayrıca bunu ücretsiz olarak tamamen halka arz edilmiş biçimde ve dijital ortamda yapmaları da dijital çağın bir gerekliliği olsa da ortak bir özellik olarak sayılabilmektedir. DergiPark projesi, akademik yayıncılıktaki dijital dönüşümün ne yönde ilerleyeceğini ve nasıl şekilleneceğine ilişkin birçok gösterge sunmaktadır. Öncelikle, DergiPark projesi sayesinde, Türkiye'deki akademik dergi ve araştırma makalelerinin sayısının artmakta olduğunu gözlemlemekteyiz. Diğer taraftan, Türkiye akademik yayıncılığı kamusal niteliği haiz dergilerin sayısının çokluğu bağlamında diğer ülke örneklerinden olumlu anlamda ayrılmaktadır. Aralık 2019 itibarıyla, DergiPark bünyesinde açık erişim ve açık bilim şeklinde faaliyette olan dergi sayısı 2060'dır. Yanı sıra, DergiPark sayesinde, bu dergiler makale gönderimi, hakemlik ve editörlük süreçlerinde tamamıyla dijitalleşmiş ve ihtiyaca yönelik olarak güncellenebilir internet arayüzlerine kavuşmuştur. Peki DergiPark fikri ne zaman ortaya atıldı? Şimdi bu soru bizzat DergiPark Proje ekibinden alınan bilgilerle yanıtlanacaktır.

TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından ilk etapta bir “veri tabanı oluşturma projesi” olarak ortaya atılan ve daha sonra genişletilerek sürekli bir gelişime kavuşan DergiPark'ın temelleri 1993 yılına uzanmaktadır. O dönemde, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı güvencesi ile TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından gerçekleştirilen akademik veri tabanı inşaa çalışmaları ULAKBİM çalışanları ile başlatılmış ve internetin de yine aynı dönemde ortaya çıkmasıyla daha biçimsel bir hale bürünmüştür. İlk etapta temel amaç bibliyometrik analiz yapmak için gerekli bilgi kanalını açmak ve üniversiteler ile TÜBİTAK

arasında bir *veri yolu* inşa etmek olarak aktarılmıştır. Dahası günümüzde temel amaç sabit kalmakla (TR Dizin'e ve OpenAIRE'e⁴ temiz veri sağlanması ile devam etmekte) birlikte, çeşitlenmiş ve dijital akademik ortamın geleceğinin açık erişimde olacağı düşünülerek açık erişim dergilere dönük bir altyapı sağlanması hedeflenmiştir.

DergiPark kısa ve öz biçimde bir “dergi koleksiyonu” şeklinde tanımlanabilir. DergiPark proje ekibinden Fatma Başar'ın ifadesiyle DergiPark, Türk akademisine temiz altyapı ve temiz veri tabanı sağlamayı kendisine görev edinmiştir. En çok vurgulanan (ve karıştırılan) husus ise DergiPark'ın bir dizin olmadığı, bu görevin TR Dizin'e ait olduğudur. Çünkü DergiPark'ta TR Dizin'de indekslenmemiş akademik dergilerin de mevcut olduğu bilinmekte ve alansal bir farklılık olduğu ifade edilmektedir. Bahsi geçenler haricinde vurgulanması gereken diğer önemli bir husus ise DergiPark'ın dijital akademik yayıncılığın teşvik edilmesi amacının somut bir delili olmasıdır. Fakat dijital akademik yayıncılığın mevcut durumuna bakıldığında birtakım olumsuz koşulların olduğu izlenimi edinilmektedir.

Bunlardan ilk akla geleni, dijital akademik yayıncılığın uluslararası akademik yayıncı şirketlerin (tamamen kar amacı güden) ekseninde bir bilimin oluştuğuna dair inançtır. Bu inancın kırılabilmesi adına açık erişim kavramının tümüyle önem kazanması ve Web of Science'ın yalnızca paralı üyeliklerle ulaşılabilen konumundan kurtulup, tamamen halka arz edilen ücretsiz bir konuma getirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Web of Science'ın akademik yayıncılığı beraberinde sürüklediği yerde ise karşımıza uluslararası tekel konumunda olan yayıncıların (Elsevier, Pearson, Springer, Taylor and Francis vb.) hegemonyası çıkmaktadır. Avrupa Birliği desteğiyle başlatılan OPENAIRE projesi ise akademinin geleceği için “açık erişimi” mecburi kılmaktadır. Bu durumun da tekelleşmeyi ortadan kaldırdığına söyleyebiliriz. İşte tam da bu noktada DergiPark söz konusu özgür-ücretsiz bilime dair akademik yayıncılıkta dönüşüm kervanına ülkemizin de katılmasını sağlayacak bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. DergiPark'ın nevi şahsına münhasır en önemli özelliği, tamamen ücretsiz ve devlet güvencesi ile başlatılan bir proje olmasıdır. Uluslararası bilim arenasında bu özellikleri kısmen barındıran projeler olsa da, hiçbirisi DergiPark kadar kapsamlı değildir. Dahası, yine DergiPark proje ekibinden alınan bilgilere göre, DergiPark'ın uluslararası arenaya göz kırptığı da söylenebilir. Özellikle Türki Cumhuriyetlerdeki ve Balkan ülkelerindeki akademik dergilerin yanı sıra, Almanya'dan dahi dergi üyeliği talebi geldiği ifade edilmektedir.

TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından başlatılan kurumsal “Açık Arşiv Politikası”, çeşitli projeler (Ör; APERTA) ve altyapı çalışmaları ile desteklenerek araştırmacıların önünün açılmasını amaçlamaktadır. Açık Arşiv Politikası, beraberinde akademik metinlerin verilerinin de “halka

³ DergiPark proje ekibiyle yapılan görüşmeler ve yazışmalardan elde ettiğimiz verileri ve anket bulgularını bu çalışma kapsamında kullanmamıza izin verdikleri için başta Fatma Başar olmak üzere tüm DergiPark proje ekibine teşekkür ederiz. Kalan hatalardan yalnızca biz sorumluyuz.

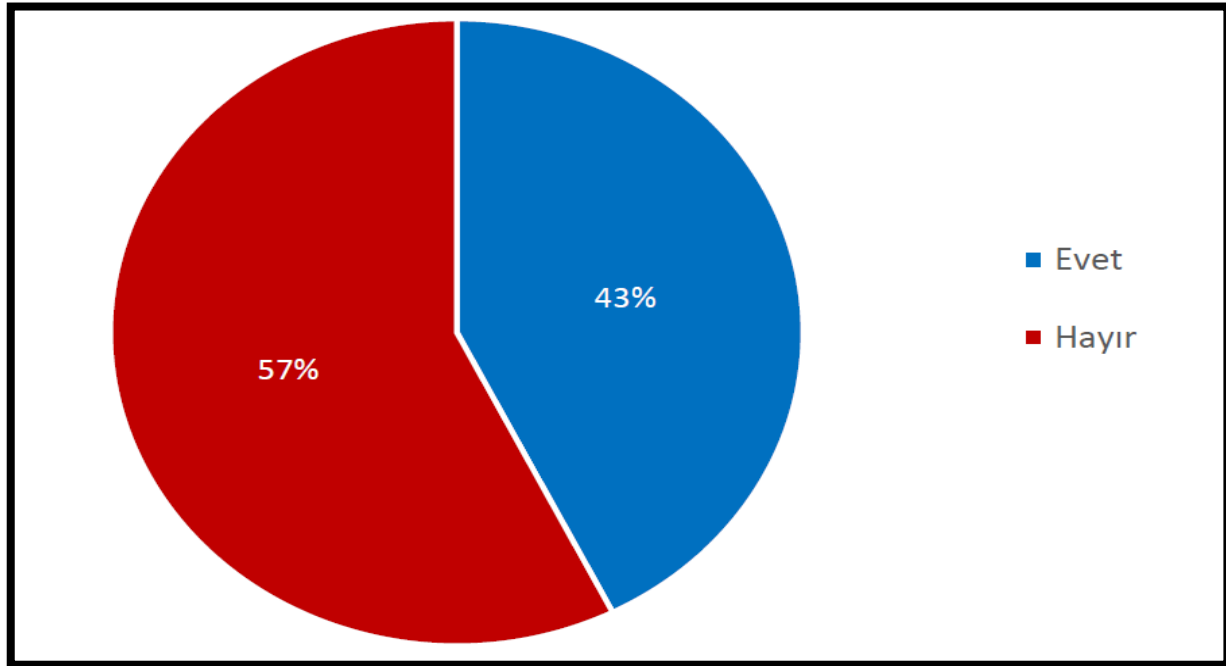
⁴ İlgili bilgi için bkz. OpenAIRE, 2019b.

arzını” ifade etmektedir. Özetle, akademik makale, bildiri, tez gibi çalışmalardan elde edilen verilerin bir havuz vasıtasıyla araştırmacılara sağlanması hedeflenmekte ve aynı konuda çalışma yapan araştırmacılara kolaylık sağlanması dolayısıyla da akademik büyük verinin analizine zemin hazırlanmaktadır. Elbette bu konudaki çalışmalar bizzat TÜBİTAK-ULAKBİM ve üniversiteler tarafından yürütülerek, ülkemizin bilim politikasına geçerliliği olan bir fayda sağlanması hedeflenmektedir. DergiPark, bahsi geçen çalışmalara temiz veri sağlamakla sorumlu bir projedir. Doğal olarak, bünyesinde barındırdığı akademik dergilerin verilerini saklaması “DergiPark Katılım Sözleşmesi”nde de belirtildiği üzere üyelik başladığından itibaren geçerli olan bir durumdur. DergiPark’a katılan her bir akademik dergi, “DergiPark Katılım Sözleşmesi”ne uymak zorundadır.

Sözleşmenin 6. maddesine göre; “Akademik Dergiler, DergiPark bünyesinde yer alan her türlü verinin çoğaltılması, işlenmesi, analiz edilmesi DergiPark üzerinden erişim ve kullanıma açılması (umuma iletim, umuma erişim sağlama vb.) hususlarını kabul etmektedir. Ayrıca 5846 sayılı kanunun Ek-8. maddesiyle veri tabanı sahibine (yani DergiPark’a) verilen yetkilerin kullanım iznini TÜBİTAK-ULAKBİM’evermeyi kabul ve taahhüt etmektedir.” Bu noktada şunu net bir şekilde söylemek mümkündür ki DergiPark, akademik dergilerin

“akademik mülkiyeti”ni kullanma (Veri tabanlarının işlenmesine dönük) hakkına sahiptir. Sözleşmenin 8. maddesine göre; taraflar, dergiye ait telif haklarının TÜBİTAK-ULAKBİM’e devredilmediğini kabul ve taahhüt etmektedir. Dergi, sadece DergiPark üzerinde yer alan her türlü verisinin TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından ücretsiz bir şekilde üçüncü kişilerin kullanımına açılabilmesinin iznini vermektedir. Bu noktada akademik mülkiyetin (fikri mülkiyetin değil) kime ait olduğu ya da ortak mı olduğu konusunda bir soru sorulabilir. Ayrıca yine aynı sözleşmenin 11. maddesinde yer alan hususa göre; sözleşme, derginin yayın hayatına son verilmesi ya da derginin yazılı olarak DergiPark’tan ayrılmak istemesi durumunda yürürlükten kalkmaktadır. Ancak sözleşmede derginin, DergiPark’ta yer aldığı süredeki sayılarının TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından arşivlenmeye devam edileceğinin belirtilmesi DergiPark’ın mevcut akademik mülkiyet haklarını koruyacağını göstermektedir. Yukarıda tartışmaya açılan katılım sözleşmesine dair bilgiler göz önüne alındığında, DergiPark’ın bünyesinde bulunan akademik dergilere akademik mülkiyet bağlamında DergiPark’ın özerk ancak tam anlamıyla bağımsız olmayan bir ortam sunduğu düşünülmektedir. Buna rağmen DergiPark’ın bünyesinde bazı akademik dergiler, halen kendilerine has web sitelerini dijital ortamda sunmaya devam etmektedir (DergiPark, 2019a).

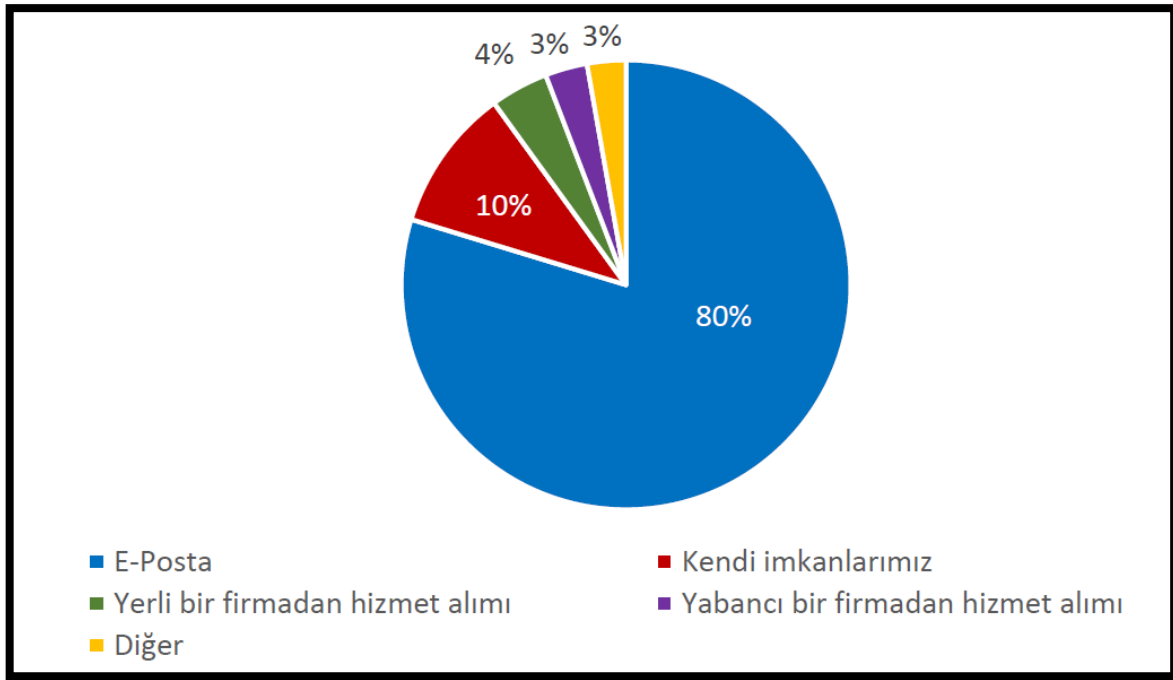
Tablo 7: DergiPark’taki Dergilerin Kendilerine Özgü Alternatif Web Sayfaları Var mı?



Kaynak: DergiPark (2019), DergiPark Kullanıcı Anketi (Haz: DergiPark Proje Ekibi)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere DergiPark’a mensup olan akademik dergilerin DergiPark’ın söz konusu ihtiyacı gidermesinden dolayı %60 oranına yakını ayrı bir web sitesine ihtiyaç duymadıkları görülmektedir. Bununla birlikte DergiPark’ın bir “ulusal akademik dergi

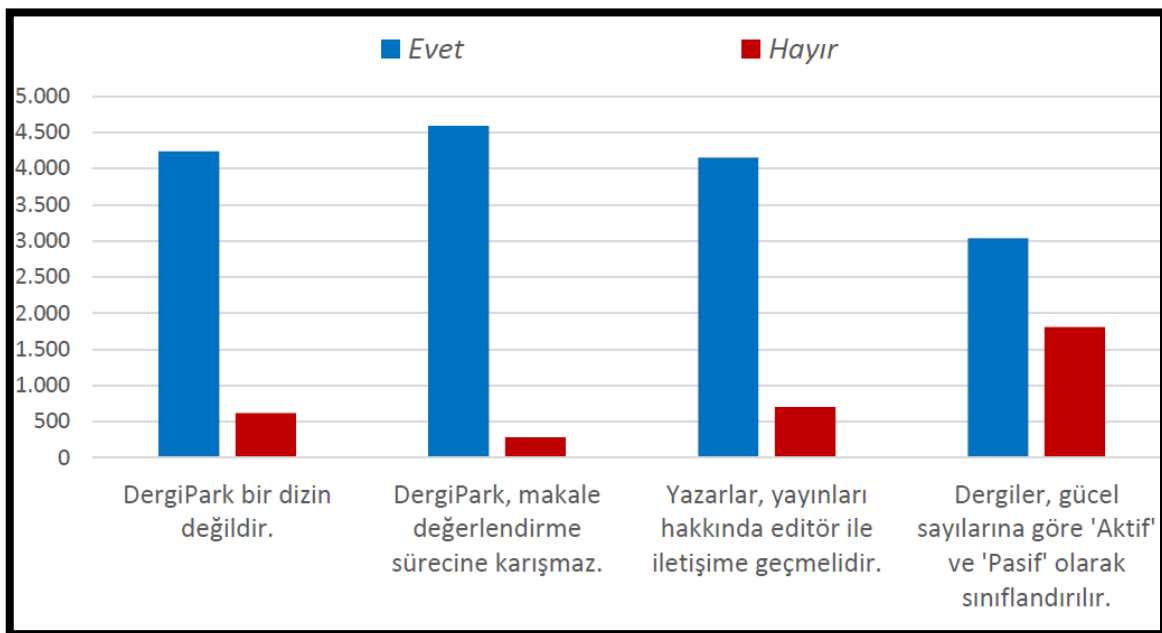
çatısı” oluşturduğu, tıpkı e-Devlet gibi bir portala dönüşerek başka hiçbir web sitesine girilmeye gerek olmadan tüm ulusal akademik makale ve verilerin DergiPark’ın web sitesinden ulaşılmasının mümkün gözüktüğü düşünülmektedir.

Tablo8: DergiPark'tan Önce Makale Değerlendirme Süreçlerinde Kullanılan Yöntemler

Kaynak: DergiPark (2019b), DergiPark Kullanıcı Anketi (Haz: DergiPark Proje Ekibi)

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, DergiPark'ın ülkemizdeki akademik yayıncılıkta özellikle teknik hizmet ile e-dergiciliğin tek bir şemsiye altında toplanmasını sağladığı ifade edilebilir. DergiPark projesi öncesinde, ulusal akademik yayıncılığın daha dağınık ve kişisel imkanlar dahilinde yürütüldüğü gözler önüne serilmektedir.

DergiPark'a ilişkin temel düzeyde ortaya konulan bilgilendirmeden sonra, bizzat DergiPark'ın kullanıcılarının DergiPark'ın temel özelliklerine ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesinde yarar görülmektedir. Bu noktada yine DergiPark Proje Ekibi tarafından hazırlanıp, DergiPark kullanıcıları üzerinde uygulanan anket çalışması bize yardımcı olacaktır.

Tablo 9: DergiPark'ın Kullanıcılarının DergiPark'ın Özelliklerine İlişkin Bilgi Düzeyleri

Kaynak: DergiPark (2019b), DergiPark Kullanıcı Anketi (Haz: DergiPark Proje Ekibi)

DergiPark projesinin başlangıcından bu yana, yine DergiPark tarafından en çok vurgulanan husus olan; “DergiPark’ın bir dizin olmadığı, yalnızca TR Dizin’e temiz veri sağladığı” ifadesi bu ankette kullanıcılara yöneltilmiş bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. DergiPark’ın temel özelliklerine dair kullanıcı anketi göstermektedir ki 2019 yılı itibarıyla DergiPark’ın akademik dergilere nasıl bir altyapı ve teknik destek sağladığı en azından temel düzeyde anlaşılabilir ve akademik mülkiyete ilişkin “yasal” bir hakka sahip olmadığı konusunda bilgilendirilmiştir. Fakat “DergiPark projesinin, tamamen hakemli, indekslenen, hatta aktif dergileri içerdiğine” dair doğru olmayan genel bir kanı söz konusudur. Bu konuda da kullanıcıların bilgi düzeylerinde zamanla bir değişim olacağı tahmin edilmektedir. DergiPark’ın temel özellikleri incelendikten sonra, mevcut durumu ve geleceğine dair stratejik bir analiz yapılmasıyla bu proje daha detaylı bir incelemeye tabi tutulacaktır.

5. DergiPark Projesinin Stratejik (SWOT) Analizi

Yönetim Bilimi literatürüne “stratejik yönetim” perspektifiyle giren SWOT analizinin temel amacı, vakanın kendisini ve dış çevresini incelemesidir. SWOT analizi ile vakanın, nevi şahsına münhasır özellikleri irdelenmekte ve bugünü ile geleceği hem kendisi adına, hem de çevresi adına analiz edilmektedir. Analiz için öncelikle mevcut durumun belirlenmesi, yani alanındaki güçlü yönleri (*strengths*) ve zayıf yönleri (*weaknesses*) ortaya konulmaktadır. Daha sonra ise vakanın ve çevresinin geleceğine dair fırsatlar (*opportunities*) ve tehditler (*threats*) belirlenmeye çalışılarak analiz çalışması tamamlanmaktadır (Saruhan ve Yıldız, 2009: 37-38).

Tablo 10: DergiPark’a İlişkin SWOT Analizi

SWOT Analizi	Güçlü Yönler (Strengths)	Zayıf Yönler (Weakness)	Fırsatlar (Opportunities)	Tehditler (Threats)
1)	Tamamen bedelsiz olması (Dergi barındırma, DOI hizmeti, makale süreç yönetimi)	Sistemin süratli işleyememesi	Ulusal bir bilim politikası oluşturulabilmesine fırsat tanınması	Akademik büyük verinin kötüye kullanılabilmesine zemin hazırlaması
2)	Ulusal akademik e-dergi şemsiyesi oluşturması	Hakem ve editör yetersizliğinin uluslararası akademideki imaja negatif etkileri	Açık erişimi yaygınlaştırması	Fikri mülkiyet ve akademik mülkiyet haklarına dönük zafiyet oluşturması
3)	TÜBİTAK güvencesi	Teknik arıza yoğunluğu, hakem ve editörlerle iletişimin yetersizliği	e-Dergicilik sistemini akademinin kaçınılmaz geleceği haline getirmesi	Tekel konumunda olan ulusal ve uluslararası yayıncıların güdümüne girme riski
4)	Saydamlık ve görünürlük sağlaması	Sabit maliyet ve kaynak bağımlılığı	OPENAIRE-AB ile yaygınlaşan açık erişim imkânlarıyla birlikte Bologna Süreci’ne entegrasyonun kolaylaşması	Yayın etiği ihlallerinin çoğalması durumunda DergiPark’ın imajının da zarar görmesi ihtimali
5)	Dizinlenme kolaylığı sağlaması	Hakemli ve hakemsiz tüm dergilere açık olması sebebiyle ortaya çıkan nitelik sorunu	Uluslararasılaşma	Predatör (yağmacı) dergilerin işgali ihtimali

6)	Dergi Yönetim Sistemi (UDS yazılımı – Ulusal kaynaklarla üretilmiş)	Birçok üniversitenin (Bkz. Bilkent Üniversitesi) akademik yükselme süreçlerinde açık erişime puan vermemesi, dolayısıyla da DergiPark'a dahil olmamaları	Dünyada birebir herhangi bir emsalinin olmaması (Yalnızca belirli noktalardaki benzerlikleriyle SCIELO isimli Brezilyalı e-kütüphane koleksiyonu sayılabilir)	
7)	Hakem havuzu uygulaması	Denetim yetkisinin sadece belirli koşullarda olması sebebiyle, etik ihlallere dönük yaptırım hakkının bulunmaması	Açık erişim sayesinde, herhangi bir reklama bile ihtiyaç duymadan toplum tarafından takip edilebilecek bir konumda olması	
8)	TR Dizin ile entegrasyon	Kullanıcılar tarafından kullanıcı arayüzüne dönük memnuniyetsizlik	Atıf ve veri tabanı istatistiklerinin yakın bir gelecekte hizmete sunulacak olması	

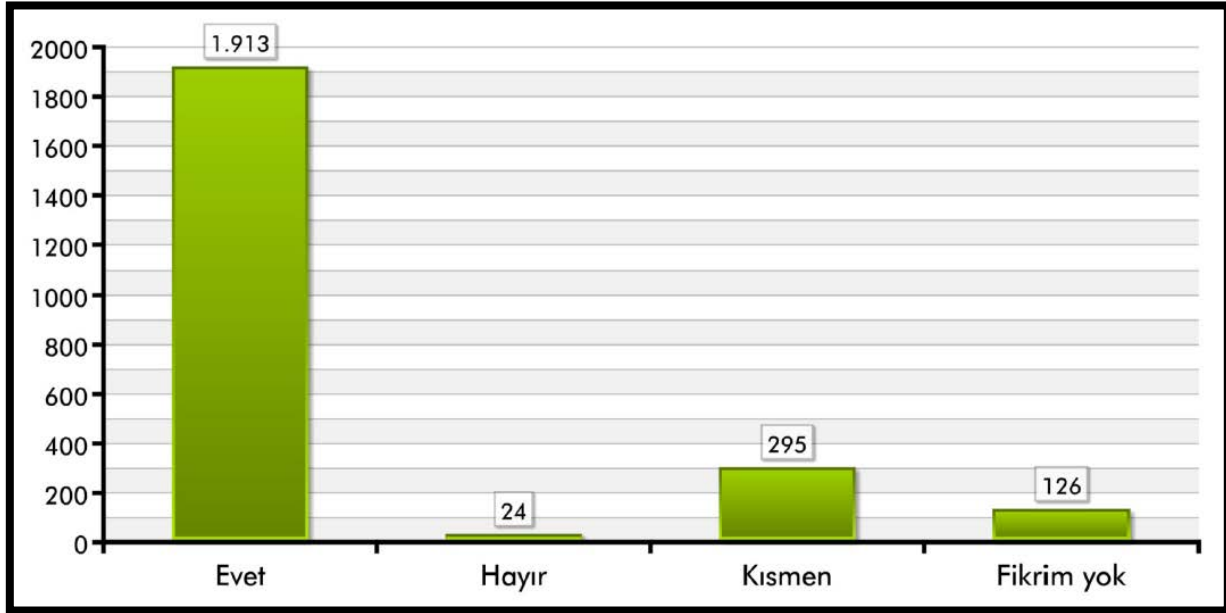
Kaynak: DergiPark (2019b), DergiPark Kullanıcı Anketi (Haz: DergiPark Proje Ekibi); DergiPark Proje Ekibinden Fatma Başar'la gerçekleştirilen görüşme ve yazışmalardan da yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, DergiPark'ın bilime ve ona dair birçok etkilerinin olduğu ifade edilmektedir. Özellikle ulusal bilim politikası bağlamındaki etkisi düşünüldüğünde DergiPark projesinin bu zamana kadar hiçbir akademik yayıncılık açısından büyük bir eksiklik değildir. Çünkü DergiPark yalnızca ulusal bir etki yaratmakla kalmamış, uluslararası arenaya açılma fırsatını da sağlayan bir projedir. Bu fırsatın ilk emareleri, Türkiye Cumhuriyetlerindeki üniversitelerden, Balkanlardaki üniversitelerden ve hatta Almanya'nın Bonn Üniversitesi'ndeki bir e-dergi yayıncısından katılım yönünde bir talebin gelmesi ve dahası Türkçe ile İngilizce arayüzün yanı sıra üçüncü arayüzün olarak yakın bir

gelecekte Rusçanın⁵ kullanıma açılacak olmasıdır. Söz konusu noktadaki diğer bir gösterge ise uluslararası akademide DergiPark'ın birebir hiçbir emsalinin olmamasıdır. DergiPark projesinin, Bologna Süreci ile OPENAIRE organizasyonunun "Science. Set Free.-Bilimi serbest bırakın" sloganına uygun ilerleyen icraatları da onu küreselliğe (özellikle AB ile entegrasyona) açık bir noktaya taşımaktadır. Tüm bunların yanı sıra DergiPark'ın gerek araştırmacılar ve akademisyenler nezdinde, gerekse de doğrudan doğruya topluma yönelik bir imajının da oluştuğu düşünülmektedir. DergiPark proje ekibinden edinilen bilgilere göre, hem açık erişimin, hem de DergiPark projesinin yoğun bir destek gördüğü ifade edilmektedir.⁶

⁵ Rusçanın seçilecek olmasının sebebi olarak, Türkiye Cumhuriyetlerde yoğun şekilde kullanımı gösterilmektedir.

⁶ DergiPark'ın web sayfasının günlük kullanıcı sayısı 100bin'in üzerindedir. Kaynak: DergiPark, 2019a.

Tablo 11: Ülkemizdeki Akademisyenlerin ve Araştırmacıların “Açık Erişimi Destekliyor musunuz?” Sorusuna Cevapları

Kaynak: TÜBİTAK-ULAKBİM (2015), Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi (Haz: Fatma Başar)

DergiPark projesine ilişkin negatif özellikler de dikkate alınmalıdır. DergiPark ile birlikte ülkemizdeki araştırmacılar açısından henüz özümsemiş bir açık erişim kültürü oluşturulmamış olmasına rağmen açık erişime destek verdikleri de tablodan anlaşılmaktadır. Fakat ülkemizdeki araştırmacıların ve akademisyenlerin yine Tablo 3 ve 4'te gösterilen “Açık Bilime İlişkin Bilgi Düzeyleri” ile Avrupa Birliği'nin açık erişim portallarına ilişkin bilgi düzeyleri gözler önüne tutulduğunda, net bir bilgi seviyesine erişilmemiş ve özümsemiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu tespitimize ilişkin olarak gerek TÜBİTAK ve üniversiteler gerekse yayıncılar tarafından eğitim seminerleri ve konferansları verilmesi gerektiğinin altını çizmek gerekmektedir.

Bunun haricinde, DergiPark'a ilişkin olumsuz diğer bir özellik ise hakem ve editör yetersizliğidir. Ülkemizdeki akademik dergilerin hakem ve editörlerinin DergiPark'ın web sitesine konulan “Eğitim Sunumları ve Kullanım Videoları”na rağmen henüz UDS'ye tam anlamıyla adapte olamadıkları ve sistemin yavaşlamasına sebebiyet verdikleri vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı hakem ve editörlerin akademik yayıncılıktaki etik ilkelere uygun olmayan yayınları görmezden geldiği ve/veya göremediği durumların DergiPark'ın imajına, esasında ulusal akademimizin imajına zarar vermesi ve katılım sözleşmesi gereğince DergiPark'ın bu duruma müdahale yetkisi olmamasının oluşturduğu zafiyetin yine hakem ve editörlerin dikkatleri doğrultusunda çözülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. DergiPark'ın herhangi bir etik kurulu ya da etik ihlaline dönük yaptırımının mevcut olmadığı ifade edilmektedir. DergiPark yalnızca üçüncü kişiler tarafından açılan davalarda, akademik dergiye müdahale edebilecek konumdadır. Bunun haricinde, akademik yayınların içeriğinden sorumlu olan dergi yönetimi olarak karşımıza çıkmaktadır. DergiPark halka tamamen açık olması sebebiyle etik konulara ilişkin bir şeffaflık

sağladığı, ancak yaptırım hakkı olmadığı için bu şeffaflığın havada kalma riskinin olduğu aktarılmaktadır. DergiPark'ın esas amacının, oluşturduğu saydamlık ile ülkemizdeki yayıncılık etiği kültürünü oturtmak ve ülkemizin uluslararası bilim arenasında nitelik yönünden yer aldığı yirminci sıradan yukarılara taşımak olduğu iddia edilmektedir. Fakat yağmacı (predatör) dergiler, tüm bu olumlu gelişmelere ve şeffaflığa karşın bir yolunu bularak olumsuz girişimlere ve etik ihlallere devam edebilmektedir. Bu durumun, yalnızca o ihlalleri editörlere (ve/veya hakemlere) bildirim hakkına sahip bir konumda olan DergiPark'ın, ilgili dergilerin fikri mülkiyet haklarına tamamen sahip olmamasından kaynaklanan bir durum olduğunu düşünüyoruz.

Stratejik (SWOT) analize konu edilmeyip, yalnızca ifade etmenin gerekliliği üzerinde durulan bir konu ise DergiPark'ın web sitesinin 2019 yılı itibarıyla “gov.tr”dan “org.tr”a dönüşmesidir. Bu duruma ilişkin olarak DergiPark'ın yalnızca dergi yönetim sistemine ilişkin altyapı sağlaması ve fikri mülkiyet haklarıyla ilgili sorumluluğun dergilerde ve yazarlarda olması sebebiyle, bünyesinde barındırdığı akademik dergilerin içeriklerine ve yönetimlerine karışamayacağı düşünülmektedir. Bahsi geçen akademik dergilerin içeriklerinde her türden fikirler yer alabileceği (ki bunların bazılarının devlete dönük olumsuz görüşler de olabileceği), devlete ait bir web sitesinde yer alan bu içeriklerin bazı eleştiri grupları tarafından farklı taraflara çekilmek istenebileceği gibi ihtimaller olduğu düşünülmüş olabilir. Dahası bu projenin amacı dışındaki konularla uğraşmamasını sağlamak adına gerçekleştirilmiş bir değişim olarak da yorumlamak mümkündür. Ayrıca çok daha önemli bir nokta olan “bilimin özgür bir ortamda gelişmesi” amacıyla akademik dergilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri bir düzenin oluşturulması amacı güdülerek gerçekleştirilmiş olabilir. Belki de gelecekte DergiPark'ın bir sivil inisiyatife dönüşmesi ihtimali de göz önüne

alınmış olabilir. Ancak söz konusu adres değişikliğinin, hizmet sağlayıcı olan kurumun “Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ilgili kuruluşu olan TÜBİTAK-ULAKBİM” olduğu ve kar amacı gütmeyen bir devlet kurumu altında çalışmaların süreceği gerçeğini değiştirmeyeceği düşünülmektedir (DergiPark, 2019a).

DergiPark’ın bunca sayılan önemli özelliğine ve fırsatlarına rağmen birtakım tehditlere de uygun ortamı sunabileceği düşünülmektedir. Bunlardan en çok dikkat çeken, akademik büyük verinin kötüye kullanılmasına zemin hazırlayabileceği konusudur. Büyük veri her ne kadar hayatımızı kolaylaştıran, verinin işleniş felsefesinde dönüşüm yaratan bir dijital dönüşüm enstrümanı olsa da tıpkı dijital ortamdaki faydalı olduğu düşünülen birçok olgu (sosyal medya, online gazetecilik, eposta adresleri vb.) gibi büyük veri de art niyetli zihinlerin ellerine geçince bilimi negatif yönlü etkileme potansiyeli olan bir tehdit oluşturmaktadır.

DergiPark’ın katılım sözleşmesinde belirtilen hususlara dayanarak oluşturduğu fikri mülkiyet zafiyeti (akademik yayınların açık erişim gereğince üçüncü kişilere servis edilmesinin hakkına sahip olma) akademik mülkiyet tartışmalarının DergiPark’ın geleceğinde daha çok gündemde olacağına dair bir işaret olarak görülmektedir. Üçüncü kişilere servis edebilme hakkı, daha çok açık erişimin beraberinde getirdiği bir zorunluluk olarak gözüktüğü de, arşiv-veri tabanı gibi akademik büyük verinin unsurlarının, akademik dergilerin kendi ellerinden TÜBİTAK-ULAKBİM’e geçmesi akademik mülkiyetin kimde olduğuna dair sorgulamalara sebebiyet vermektedir. Fakat, açık bilim felsefesi göz önüne alındığında ilgili zafiyetin bir ulusal bilim politikası ışığında hazırlanacak yerli ve milli lisanslama yöntemiyle çözümlenebilmesi mümkündür. Yine DergiPark’a ilişkin diğer bir tehdit olan yayıncı tekellerin güdümüne girme riski ise ilk olarak belirttiğimiz akademik büyük verinin kötü amaçlar için kullanımı konusuyla benzer bir içeriğe sahiptir. Bu noktada akademik büyük verinin kâr amacı güden şirketlerden korunması ve açık bilimin sağlam temellere oturtulması adına gerekli önlemlerin alınması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle DergiPark’ın tamamen ücretsiz olduğu düşünüldüğünde ve oluşturduğu kar potansiyeli göz önüne alındığında bazı kar amacı güden şirketlerin güdümüne girmesi yakın bir gelecekte muhtemel bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada akademik büyük veri ve akademik mülkiyet kavramlarının önemini konunun bağlamına uygun bir biçimde özümseyerek kavramak gerekirken ve DergiPark projesiyle olan ilişkileri nezdinde veri yönetimi yaklaşımının ne olduğu (ve olacağı) sorusuna çalışmanın sonuç kısmında yanıt aranmaktadır. Bu sebeple, akademik yayıncılık bağlamına uygun bir veri yönetimi politikası oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç: Veri Yönetimi

Üniversitelerin dijital çağın gerekliliklere uyum sağlamaya başladığı günümüzde, bilimsel bilgi süreçleri ulusal ve uluslararası bir dizi entegrasyon sürecinin parçası haline gelmiş bulunuyor. Bu entegrasyon süreci sonucunda bilimsel verilerin yönetimi, yapay zeka ve makine öğrenmesi gibi büyük veri ekonomisinin araçlarıyla kolaylaşmakta ve veri yönetimi önem

kazanmaktadır. Diğer taraftan, bu süreç, akademik büyük verilerin ferdi mülkiyetinin araştırmacılardan ve okuyuculardan alınıp bir takım kurum ve kuruluşlara verilmesine neden oluyor. Akademik büyük veriyi içeren bu ekonomi, sadece muazzam büyüklükte kârların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıyor, aynı zamanda, bu kurum ve kuruluşlara bilimsel bilgi üretim süreçlerini takip ve kontrol etme imkânı sağlıyor. Özetle, üniversitelerde yaşanan dijital dönüşüm bir takım faydalar yanında birçok riski de bünyesinde barındırıyor.

Türkiye’de ise, DergiPark’ın sağladığı altyapı ile birlikte ulusal bir entegrasyon süreci yaşanmaktadır. Bu entegrasyon ile ulusal bilimsel veri yönetimi “yerli ve milli” bir takım yazılımlar sayesinde kolaylaşmakta ve veri yönetimi, teknolojik olarak, tek kuruluş eliyle uygulanabilir hale gelmektedir. Doğal olarak, bu süreç takip ve kontrol fırsatları yaratması anlamında, bir dizi riski beraberinde getirmektedir. Bilim yönetiminin dijital ortamda oluşturulmasının geleceğin ulusal bilimini şekillendireceği açıktır. Bu süreçte akademik büyük veriye tek bir kuruluş vasıtasıyla erişimin sağlanabilmesi, SWOT analizinde de ifade ettiğimiz gibi, birtakım risklerle yüzleşmek ve bu risklere karşı çözüm üretmeyi de zorunlu hale getirmektedir. Bu sebeple, akademik büyük veri alanında oluşabilecek tehlikelere karşı bir savunma mekanizmasının oluşturulmasının bir mecburiyet olduğunu ve bu konuda hukuki bir düzenlemeye ihtiyacımız olduğunu düşünmekteyiz.

6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu incelendiğinde, veri tabanlarına dönük herhangi bir madde olmaması göze çarpmakta ve “kişisel veri” ifadesinin hukuki kapsamı dar bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca kişisel verilere dönük suç ve kabahatlerin işlenmesinden doğan yaptırımların para cezası ya da kısmi yaptırımlarla sınırlı olması, bilişim hukuku yönünden ciddi bir boşluk doğurmaktadır. Kaldı ki, açık erişim ve açık bilimin geldiği son aşamada, akademik büyük verinin yol açacağı siber tehditlerle kişisel verilerin korunması yoluyla mücadele edilmesi mümkün görünmemektedir.

DergiPark’ın oluşturduğu akademik büyük veriye ilişkin diğer bir husus ise verilerin işlenmesi ve analizindeki uygulamaların büyük bir pazar alanı yaratmasıdır. Akademik büyük verinin üretildiği ve depolandığı andan itibaren bir metalaşma sürecinin fiilen başladığı düşünüldüğünde, DergiPark’ın üretmeyi kendine misyon belirlediği temiz veri üretimi, aktarımı ve işlenmesi hususlarının kayda değer bir kâr potansiyeli yarattığı açıktır. Hali hazırda, akademik yayıncılık alanındaki büyük pazar payına sahip Elsevier, Pearson, Springer, Taylor and Francis ve benzeri küresel yayıncıların söz konusu akademik büyük veriye erişmesi durumunda, ulusal bilim politikasının kâr güdüsüyle faaliyette olan şirketlerden korunması önemli bir gündem maddesi olarak bilim yöneticilerinin önünde durmaktadır. Özetle, tamamen “yerli ve milli” kaynaklarımızca ortaya konulan DergiPark projesinin dünü ve bugünü kadar geleceği de veri yönetimi alanının konusuna girmektedir. Fakat DergiPark, dijital çağda yalnızca bir veri yönetimine imkân vererek kalmamaktadır. Günümüzde, akademik büyük verinin sahipliği konusunda muğlak (ve fiili) bir durumun ortaya çıkması, ulusal bilim politikacılarının aksiyon almasını

gerektiren bir takım risk unsularının ortaya çıkmasına da neden olmaktadır.

Akademik yayıncılığın dijital dönüşüme uğraması, akademik mülkiyet kavramının da, zorunlu olarak, yeniden inşa edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu çalışmada vurguladığımız gibi, DergiPark projesi, ulusal akademik büyük veriyi bünyesinde barındırmaktadır. Aynı zamanda bu proje, ülkemiz açısından bir bilim politikası geliştirilmesine olanak sağlayacak güçte olduğu için ulusal veri yönetiminin eksenini şekillendirecek bir potansiyele de sahiptir. Gerek TÜBİTAK-ULAKBİM'in araştırmalarından, gerekse DergiPark proje ekibiyle yapılan görüşmeler neticesinde edinilen bilgiler ışığında, bu projenin başlatılmasındaki temel amacın ulusal bilim politikasının şekillendirilmesine yönelik temiz veri kanalı açmak olduğunu düşünüyoruz. Ayrıca yine DergiPark projesinin oluşturduğu altyapı sisteminin bünyesinde barındırdığı akademik dergilere kazandırdığı birtakım özellikler de mevcuttur. Bu özelliklerden dikkat çekici olanlarından saydamlık ve görünürlük sayesinde Türkiye'de üretilen bilimsel yayınların niteliğinde (metinlere açık bir şekilde ulaşılabilirliği ve kalitesiz olanların ve/veya etik ihlal içerenlerin görülebilirliği gibi) bir gelişme olacağını öngörüyoruz. Ayrıca, DergiPark projesinin, nicelik yönünden de (bedava erişim, daha çok araştırma verisi ve daha çok yayın) ulusal bilgi üretim süreçlerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağı açıktır.

Fakat bu gelişmelerin kendiliğinden gerçekleşmesini beklemenin iyimserlik olacağı kanaatindeyiz. Söz konusu gelişmelerin ulusal bir veri yönetimi mekanizması ile sağlanması gerektiği, başka bir ifadeyle, hedefleri önceden belirlenmiş bir yönetim mekanizması olmadan bilimsel bilgi üretim süreçlerinde sürdürülebilir bir iyileşme sağlanamayacağı ortadadır. Yine içinde yaşadığımız dijital çağın gerektirdiği enformatik gücün, sürekli yenilenen, sürekli analiz edilen ve sürekli geliştirilen bir noktada olması gerektiği düşünüldüğünde, akademik büyük verinin üreticisi olan araştırmacıların ve okuyucuların muazzam bir enformatik güce sahip olduğu ancak bu gücün kendileri dışında bir kurum tarafından kullanıldığı bilgisinin kamuya paylaşılması bir gerekliliktir.

Akademik mülkiyete kısmi ölçüde, akademik büyük veriye ise ulusal bağlamda büyük ölçüde sahip olan DergiPark projesinin Türkiye bilim ekosistemini dönüştürdüğü ve dönüştürmeye devam edeceği gerçeğinden hareketle, araştırmacıların, okuyucuların ve akademik kurumların, aşamalı olarak, DergiPark'a bağımlı hale gelmesi bu projenin yol açtığı riskler arasındadır. Ayrıca bugün geldiğimiz aşamada, DergiPark projesi, sürekli değişen dijital teknolojiler alanında bir dizi veri yönetimi politikası oluşturma gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu noktada TÜBİTAK-ULAKBİM bünyesindeki çalışmaların kapsama alanının genişletilmesi beklenmelidir. Ayrıca siber güvenlik mekanizmalarının yine doğru ve koordine yönetim şekliyle ele alınması gerektiği de önemli bir nokta olarak göze çarpmaktadır. Siber güvenlik konusunun akademik büyük veri idaresinin ve veri yönetimi politikalarının önemini artıracak bir fırsat yarattığı da vurgulanmalıdır. Son olarak, geçtiğimiz yıl TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından yayımlanan açık bilim politikası (bkz. TÜBİTAK-ULAKBİM, 2019) ile akademik büyük

verinin geleceğinin ulusal bir bilim politikası bağlamında incelenmesinin mümkün olduğu ve birçok sorunun çözümünde bu bilim politikasının icrasının kullanılabileceği öngörülmektedir. Bu gelişmeyle birlikte, bahsi geçen açık bilim politikası, akademik büyük veri ile akademik mülkiyete dönük ulusal çapta bir dönüşüm yaratabilecek potansiyele sahiptir.

Kaynakça

- Açık Erişim (2019). <http://acikerisim.org/>. (Erişim Tarihi: 10.07.2019).
- Atılğan, Doğan (2006). "Türkiye'de Açık Arşiv Çalışmaları ve Ankara Üniversitesi Örneği Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Ulusal Sempozyumu". 2 Kasım 2006. Ankara, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/893/1246.pdf (Erişim Tarihi: 26.05.2019).
- Avrupa Birliği (2019). "Building a Data Economy in the European Union: Data, Innovation, Growth". <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/building-data-economy-brochure> (Erişim Tarihi: 06.01.2020).
- Birleşmiş Milletler (2019). "Data Economy: Radical Transformation or Dystopia?" *Frontier Technology Quarterly*. Ocak 2019, https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/FTQ_1_Jan_2019.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2020).
- Budapest Open Access Initiative (2001). <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml> (Erişim Tarihi: 10.07.2019).
- Çelik, Sönmez ve Onur Buğan (2013). "Açık Dergi Sistemleri (ADS): Açık Kaynak Kodlu Dergi Yönetim ve Yayımlama Sistemi". *Yükseköğretim Dergisi*. 3(1): 12-21.
- Çetinkaya, Raşan (2019). "Eğitimde Bilimsel Yayın Etiğine Büyüyen Tehdit: Sahte Dergiler ve Kongreler". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 50(1): 548-576.
- David, Paul A. (1998). "Common Agency Contracting and the Emergence of 'Open Science' Institutions" *American Economic Review*. 88 (2): 15-21.
- David, Paul A. (2004). "Common Agency Contracting and the Emergence of 'Open Science' Institutions" *Industrial and Corporate Change*. 13 (4): 571-589.
- David, Paul A. (2008). "The Historical Origins of 'Open Science': An Essay on Patronage, Reputation, and Common Agency Contracting in the Scientific Revolution". *Capitalism and Society* 3 (2): DOI: 10.2202/1932-0213.1040.
- Delfanti, Alessandro (2013). *Biohackers. The Politics of Open Science*. (London: Pluto Press).

- DergiPark (2019a). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about> (Erişim Tarihi: 06.01.2020).
- DergiPark (2019b). <https://dergipark.org.tr/tr/download/file/55> (Erişim Tarihi: 10.08.2019).
- Garcia, José Maria Rodriez (2001). "Scientia Potesta Est - Knowledge is Power: Franci Bacon to Michel Foucault". *Neohelicon* 28 (1): 109-121.
- İnci, Osman (2009). "Bilimsel Yayın Etiği İlkeleri, Yanıltmalar Yanıltmaları Önlemeye Yönelik Öneriler". *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık*. 2009: 69-90.
- Mayer-Schönberger, Viktor ve Kenneth Cukier (2013). *Big Data* (Boston ve New York: Mariner Books).
- McSherry, Corynne (2001). *Who Owns Academic Work?: Battling for Control of Intellectual Property*. (Cambridge, MA Harvard University Press).
- Mersin, Erdinç Aslan (2014). "Türkiye'de Akademik Açık Erişim Dergi Yayıncılığı ve Çeviribilim Alanındaki Açık Erişim Dergiler". *Diyalog*, 2014(1): 144-155.
- Mirowski, Phil ve Esther-Mirjam Sent (2007). "The Commercialization of Science and the Response of STS" içinde: Edward Hackett, Olga Amsterdamska, Michael Lynch & Judy Wajcman (eds.), *The Handbook of Science and Technology Studies*. MIT Press. pp. 635-89.
- Mirowski, Phil (2018). "The Future(s) of Open Science" *Social Studies of Science*. 48 (2), DOI: 10.1177/0306312718772086.
- Nielsen, Michael (2012). *Reinventing Discovery*. (Oxfordshire: Princeton University Press).
- Odabaş, Hüseyin ve Yonca Odabaş (2012). "Türkiye'de Akademik Açık Dergi Yayıncılığı ve Atatürk Üniversitesi'nde Açık Dergi Uygulaması". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, 47: 355-370.
- OpenAIRE (2019a). <https://www.openaire.eu/> (Erişim Tarihi: 20.05.2019).
- OpenAIRE (2019b). <https://www.openaire.eu/item/turkey> (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Open Source Initiative (2018), Coining "Open Source", <https://opensource.org/history> (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Resmi Gazete (2016), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6698.pdf> (Erişim Tarihi: 14.07.2019).
- Rhoades, Gary, Alma Maldonado, ImanolOrdorika ve Martin Velesquez (2004). "ImaginingAlternativesto Global, Corporate, New EconomyAcademicCapitalism". *PolicyFeatures in Education*. 2(2): 316-329.
- Rhoten, Diana ve Walter W. Powell (2007). "The Frontiers of Intellectual Property: Expanded Protection versus New Models of Open Science". *Annu. Rev. Law Soc. Sci.* 2007. 3: 345-73.
- Ritzer, George ve Nathan Jurgenson (2010). "Production, Consumption, and Prosumption: The Nature of Capitalism in the Age of the Digital 'Prosumer'". *Journal of Consumer Culture* 10 (1): 13-36.
- Sarioğlu, Şeref ve Duygu Sinanç (2013). "Big Data: A Review" *IEEE XPlore*. DOI: <https://doi.org/10.1109/CTS.2013.6567202>
- Saruhan, Sadi Can ve Müge Leyla Yıldız (2009). *Çağdaş Yönetim Bilimi*. (İstanbul: Beta Yayınları).
- Tonta, Yaşar (2007). "Açık Erişim ve Tıpta Bilimsel İletişimin Geleceği". 8 Ekim 2007, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-tipta-acik-erisim.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2019).
- TÜBİTAK-ULAKBİM (2015). *Açık Erişim Farkındalık ve Memnuniyet Anketi Sonuç Raporu* (Haz: Fatma Başar).
- TÜBİTAK-ULAKBİM (2018). *Araştırma Verilerinin Yönetimi Anket Raporu*. <https://aperta.ulakbim.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.05.2019).
- TÜBİTAK-ULAKBİM (2019). *TÜBİTAK AÇIK BİLİM POLİTİKASI*. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/tubitak_acik_bilim_politikasi_190316.pdf (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- Uluslararası Yükseköğretim Kongresi Bildiri Kitabı-Cilt 1-2-3, (2011). *Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar*. (İstanbul: Haz. : Yükseköğretim Kurumu-YÖK).
- Van Noorden, R. (2013). Open access: The true cost of science publishing. *Nature* 495, 426-429 doi:10.1038/495426a.
- Vicente-Saez, R.. *Journal of Business Research* (2018). <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.043>.
- WIPO-Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü(2019), <https://www.wipo.int/about-ip/en/> (Erişim Tarihi: 14.07.2019).
- Yalçintaş, Altuğ (2018), "n≥30 vs. n=all: Büyük Veri, Veri Obezitesi ve Kaybolan Nedensellikler", *Yıldız Social Science Review*, 4(2): 153-166.

Yalçıntaş, Altuğ (2019). *Bırakınız Kopyalasınlar, Bırakınız Paylaşsınlar: Dijitalleşme ve İnternet Çağında Fikri Mülkiyet İlişkileri*. İkinci Edisyon. (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 620).